

Η ΓΥΝΗ

ΕΝ ΤΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΙ

ΥΠΟ

N. KAZAZH

Νεοκλής Καζάζης

ΔΕΝ προτίθεμαι νὰ ὑποτυπώσω πλήρη τὴν φυσιογνωμίαν τῆς Γυναικὸς ἐν τῷ πίνακι τοῦ ἀνθρωπίνου βίου. Τὸ πρόβλημα αὐτῆς διατελεῖ μέχρι τῆς σήμερον δυσχερὲς καὶ δύσλυτον, περὶ δὲ τὴν λύσιν αὐτοῦ ἡστόχησαν ἀπ' αἰώνων κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον καὶ αἱ μᾶλλον πεπολιτισμένα ἱστορικά κοινωνία καὶ ἡ ἐπιστήμη. "Ὅτε κοινωνικὸν τι ἢ ἱστορικὸν θέμα παρίσταται ὑπὸ τὴν μορφήν προβλήματος, σημαίνει ὅτι ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ προκαλεῖ ἀντιθέτους γνώμας συζητήσεις καὶ ἀμφισβητήσεις, αἰετοτε δὲ παρατείνεται καὶ

ἀναβάλλεται ἡ ὀριστικὴ αὐτοῦ λύσις. Τῆς γυναικὸς τὸ θέμα ἐστὶν ἀναντιρρήτως ἐκ τῶν προβλημάτων τούτων. Ἄφ' ἧς ἡμέρας κατέστη ἡ πρώτη κοινωνία διὰ τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ἐνώσεως ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, ἐτέθη καὶ τὸ πρόβλημα αὐτῆς. Καὶ ἔλυσαν μὲν αὐτὸ διαφοροτρόπως ἐκάστη ἱστορικὴ κοινωνία καὶ ἕκαστος αἰὼν μέχρι τῆς σήμερον· ἀλλ' ἅπασαι αὐταὶ αἱ λύσεις φέρουσι τὸν χαρακτῆρα τῆς προσωρινότητος.

Ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς αἰῶνι τὸ πρόβλημα τοῦτο ἐτέθη καὶ πάλιν μετὰ μείζονος ἐννοίας. Ἡ θύελλα τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, τὰ δι' αὐτῆς προκηρυχθέντα δόγματα ἐλευθερίας, ἰσότητος καὶ αὐτονομίας τῶν ἀνθρώπων ἔμελλον νὰ ἐξεγείρωσι ταυτοχρόνως καὶ τὴν συνείδησιν τῆς γυναικὸς. Ἐχουσι τοῦτο τὸ ἰδιάζον αἱ μεγάλα ἱστορικὰ ἐπαναστάσεις, ἀφ' ὧν ἐγκαινιζεταί

νέα συνθετική περίοδος, ὅτι καθίστανται ἡ ἀφετηρία τῆς ἀνακινήσεως ἀπάντων τῶν συναφῶν πρὸς τὴν κυρίαν ἀρχήν, ἀφ' ἧς ἀπορρέουσι, κοινωνικῶν θεμάτων. Ἐντεῦθεν καὶ αἱ κατὰ τὸν μετὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν αἰῶνα διατυπωθεῖσαι ἀπόπειραι πρὸς χειραφεσίαν τῆς γυναικὸς καὶ τὰ προγράμματα τῆς νέας κοινωνικῆς διοργανώσεως ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μεταξύ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἰσότητος καὶ τῆς ἀμοιβαίας ἐλευθερίας. Ἡδὴ κατὰ τὴν θελλωδεστάτην καὶ κρίσιμωτάτην τῶν στιγμῶν τῆς ἐπαναστάσεως γυνὴ ὑπέροχος δημιουργεῖ περὶ ἑαυτὴν πολιτικὸν κέντρον καὶ καθίσταται ἡ Σίβυλλα τῆς σώφρονος ἐλευθερίας, ὑπὲρ ἧς καταστρέφει τὸν βίον. Μετὰ τινὰ χρόνον, κατευνασθέντος ὅπως δῆποτε τοῦ ἐπαναστατικοῦ σάλου, ἄλλη γυνή, ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ θελκτικῷ Coppel ἀναχωρητηρίου τῆς, περιστοιχουμένη ὑπὸ τῶν ἐξοχωτάτων ἀνδρῶν τοῦ καιροῦ ἐκείνου, μετ' ἀξιοσημειώτου πείσματος ἀμφισβητεῖ τὸ κύρος τοῦ Ναπολέοντος, ὅποτε ἐστεμμέναι δυνάσται δορυφοροῦσιν αὐτόν. Οὕτως ὁ πυρετὸς τῆς ἐπαναστατικῆς ἐλευθερίας συνετάραξεν ἐπίσης τὸ νευροπαθὲς ἐκεῖνο ὄν, τὸ καλούμενον γυνή, ἧτις σπεύδει νὰ ἐξέλθῃ τοῦ ἀσύλου τοῦ οἴκου, διὰ νὰ διεκδικήσῃ τὸ προσῆχον αὐτῇ ἡθικὸν κύρος ἐν τῇ κοινωνικῇ τάξει.

Ὁ στρόβιλος τῶν ἱστορικῶν μεταρρυθμίσεων παρασύρει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν τῷ διαγραφομένῳ ὑπ' αὐτοῦ κύκλῳ πᾶν ὅ,τι συναντήσῃ ἐνώπιόν του. Ἡ χειραφεσία τῆς γυναικὸς ἔλαχεν ἐν τῷ κύκλῳ τούτῳ τῆς ἐπαναστατικῆς κινήσεως τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Καὶ οὕτως ἐξεγείρεται ἡ γυνὴ ἀπὸ τῆς παθητικῆς νάρκης, εἰς ἣν ἀπ' αἰῶνων κατεδικάσθη. Ἡ διαμαρτύρησις αὐτῆς κατὰ τῆς ὑποτελείας τῆς ἀποτελεῖ ἐν τῶν περιεργωτάτων φαινομένων τοῦ νεωτέρου βίου. Ἀντιπρόσωποι τῆς διαμαρτυρήσεως ταύτης παρέστησαν ἐν τε τῇ Εὐρώπῃ καὶ τῇ Ἀμερικῇ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Τὸ δυσχερὲς πρόβλημα κατέστη ἀντικείμενον τῆς κοινωνικῆς φιλοσοφίας, ὅσον καὶ τῆς ποιήσεως, τοῦ κοινωνικοῦ συμφέροντος, ὅσον καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου αἰσθήματος. Ὅποια αὐστηρὰ λογικὴ ἐν ταῖς σελίσιν, ἃς ἔγραψεν ὑπὲρ τῆς χειραφεσίας τῆς γυναικὸς ὁ εὐγενὴς φιλόσοφος τῆς ἐλευθερίας, ὁ John Stuart Mill! Ὅποια πυρετώδης καὶ ἀδάμαστος διεκδικήσις τῶν δικαιωμάτων τῆς γυναικὸς ἐν τοῖς πολυαριθμοῖς συγγράμμασιν τῆς ἀνδρογυναικῆς ἐκείνης ἧτις ἐκαλεῖτο Γεωργία Σάνδη! Ἄλλ' ἐπίσης ὅποια ἀντίθετος κριτικὴ τῶν νεωτερικῶν τούτων δογμάτων ἐν ταῖς μεταφυσικαῖς σελίσιν τοῦ Schopenhauer, ἢ ἐν ταῖς κυνικαῖς τοῦ Proudhon, τῶν ἀποστόλων τούτων τῆς ἀπαισιοδοξίας καὶ τῆς ἀναρχίας!

Μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων Γυνή, ἐξεργασμένη τοῦ οἴκου, διεκδικούσα ὑπὲρ ἑαυτῆς ἐπίσημον θέσιν ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ, ἐθεωρήθη φυσιολογικὸν τέρας, παθογενὴς ὑπαρξίς, διαλαθοῦσα ἐν τῇ κοινωνικῇ δημιουργίᾳ. Εἶνε ἀληθές, ὅτι οἱ ἐπίλεκτοι ἐκ τούτων, ἐτιμῆθησαν συνήθως ὡς ἄτομα, ἀπεθεώθησαν, ἀλλ' ἐν συνόλῳ ἐπέσυρον ἐφ' ἑαυτῶν τὸν σαρκασμὸν.

Ἡ ἱστορία δύναται νὰ σημειώσῃ μεγάλας ὑπηρεσίας, προσ-
ενεχθείσας ὑπὸ τῆς γυναικὸς ἐν τῇ κοινωνικῇ ἐργασίᾳ τοῦ ἀνθρω-
πίνου βίου. Ὡς προφήτις, ὡς βασίλισσα, ὡς μουσόληπτος καὶ
ἐν αὐταῖς ταῖς σκοτεινοτάταις ἐποχαῖς, κατηγγάτισε διὰ τοῦ
φωτὸς αὐτῆς τὸν κοινωνικὸν κόσμον. Ὑπῆρξεν ἰέρεια τοῦ θεοῦ,
ἀλλὰ συνάμα καὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ καλοῦ.

Καὶ ἐν τούτοις ἡ γυνὴ αὕτη, ἡ Μοῦσα, ἡ Ἐστιάς, ἡ Σίβυλλα,
ὡς εἶδος, ἐσατυρίσθη καὶ κατεγλευσθή. Αἱ μᾶλλον πεπολιτι-
σμένα ἱστορικὰ κοινωνία ἠρνήθησαν αὐτῇ πλεῖστα τῶν ἀστι-
κῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων, τῶν παρεχομένων μετ' ἄκρας
ἐλευθεριότητος καὶ εἰς τὸν ἡλιθιώτατον τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸ
ἄρρεν γένος. Ὁ ἀστικός κώδιξ, ὁ δημόσιος, ὁ ποινικός, παρέσχον
ἐκπαλαί πλεῖστα δικαιώματα εἰς τὸν ἄνδρα, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν
γυναῖκα ἐπεδείξαντο ὑπέμετρον φειδωλίαν. Ἡ ἱστορικὴ αὕτη
κληροδοσία ἐκ τοῦ παρελθόντος πιέζει μέχρι τῆς σήμερον τὴν
γυναῖκα. Ἡ παράδοσις τῆς ὑποτελείας αὐτῆς πρὸ τοῦ ἀνδρὸς εἶνε
τὸ σύμβολον τῆς κοινωνικῆς πίστεως, τῆς ἠθικῆς τάξεως τῶν
λαῶν.

Εἶνε τοῦτο δίκαιον; ἀπορρέει ἀπ' αὐτῆς τῆς φυσιολογικῆς καὶ
ἠθικῆς συστάσεως τῆς γυναικὸς, ἀπὸ τῶν πρὸς τὸν ἄνδρα σχέ-
σεων αὐτῆς;

Ἐν τούτῳ κεῖται τὸ πρόβλημα τῆς γυναικὸς κατὰ τὸν αἰῶνα
τούτον τῶν ποικίλων προβλημάτων.

Δὲν σκοπεύω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην νὰ προτείνω οἰανδῆ-
ποτε λύσιν τοῦ φλογεροῦ προβλήματος. Δὲν ἐνδιαφέρομαι ν' ἀπο-
θεώσω τὴν γυναῖκα, ἢ νὰ ταπεινώσω αὐτήν. Πολλὰ ἐγράφησαν
καὶ θὰ γραφῶσιν ἔτι περὶ τοῦ θέματος τούτου ἐν τῇ τραγωδίᾳ καὶ
τῇ σατύρᾳ, ἐν τῇ μεταφυσικῇ καὶ τῇ κοινωνιολογίᾳ. Οὐδὲν δὲ
δύναμαι νὰ προσθέσω εἰδικώτερον εἰς τὰ ἐκπαλαί περὶ τῆς φύ-
σεως καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς γυναικὸς λεχθέντα.

Τὸ θέμα μου εἶναι πεζότερον· ἐνδιαφέρει ἐν τούτοις αὐτὰς τὰς
βάσεις τῆς κοινωνικῆς τάξεως. Ἐν τῷ κοινωνικῷ ὀργανισμῷ, ἐν
τῷ οἰκονομικῷ ὀργανισμῷ παντὸς λαοῦ, ἡ Γυνὴ κατ' ἀνάγκην
ἀποτελεῖ οὐσιῶδες στοιχεῖον τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, φυσικοῦ καὶ

ἠθικοῦ, ἐπομένως καὶ ἀναπόδραστον παράγοντα ἐν τῇ οἰκονομικῇ λειτουργίᾳ καὶ ἀλληλεγγύῃ τῆς κοινωνίας. Ἡ ἐργασία ἄρα αὐτῆς ἐπιβάλλεται ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀνάγκης τῆς καθολικῆς ἐργασίας.

Ὁ οἰκονομικὸς ὀργανισμὸς τῆς κοινωνίας εἶνε ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων κοινωνικῶν ὀργανισμῶν. Ἄνευ ἀσφαλῶν καὶ ἐδραίων οἰκονομικῶν θεμελιῶν οὐδεμία κοινωνία δύναται ἐπαρκῶς ν' ἀναπτυχθῆ καὶ νὰ προκοφῆ. Ἀπὸ τῆς οἰκονομικῆς αὐτῆς ἀφειτηρίας κατ' ἐξοχὴν ὀρμωμένη, θέλει δυναθῆ νὰ ἐπιδιώξῃ τοὺς ἄλλους αὐτῆς ἠθικοὺς σκοποὺς, ὅτε προηγουμένως καταστῆ οἰκονομικῶς ἰσχυρὰ καὶ εὐτονος.

Ἐκάστη ἱστορικὴ κοινωνία ἔχει τὸν ἴδιον αὐτῆς φυσιολογικὸν τύπον· ἔχει ἐπομένως ἰδιαιτέρας ἀνάγκας, ἐπιδιώκει ἰδιαιτέρους σκοποὺς. Ἐχει ἐπίσης τὴν ἀνάγκην διαφόρων παραγόντων καὶ ὀργάνων πρὸς πλήρωσιν τῶν σκοπῶν τούτων. Ὅ,τι γέθῃ ἦτο ἄκαιρον, περιττόν, ἄσκοπον, κατανοεῖται σήμερον ἔγκαιρον, ἀναγκαῖον, σκόπιμον. Αἱ δὲ ἱστορικαὶ αὗται μεταμορφώσεις καὶ ἀλλοιώσεις τῶν κοινωνιῶν ἀποτελοῦσι τὰς βάσεις τῆς προόδου αὐτῆς καὶ τῆς ἀναπτύξεως.

Ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐργασίᾳ τῶν κοινωνιῶν εἴμεθα ὑποχρεωμένοι ἐπίσης ν' ἀναγνωρίσωμεν τὸν καθολικὸν τοῦτον κανόνα. Τὰ σημερινὰ αὐτῶν ὄργανα, οἱ παράγοντες τῆς ἐργασίας αὐτῶν διαφέρουσιν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τῶν τοῦ παρελθόντος. Ὅποση ἀλλοιώσεις ἐπῆλθεν, ὅποσαι μεταβολαὶ καὶ ἐπαναστάσεις ἐτελέσθησαν ἐν τῇ γεωργίᾳ, ἐν τῇ βιομηχανίᾳ, ἐν τῇ οἰκονομικῇ συλλήθῃτῃ ἐργασίᾳ τῶν λαῶν, ἀπὸ τῆς λιθίνης ἐποχῆς, ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν τραυλοδυτῶν, ἀπὸ τοῦ ἀρότρου τοῦ Ἡσιόδου καὶ τῶν πρώτων στοιχείων τῆς βιομηχανικῆς ἐργασίας, δι' ἧς κατώρθου ὁ ἄνθρωπος πενιχρώτατα καὶ εὐτελέστατα νὰ περιβάλῃ τὰ ἐκ τοῦ φύγουσ καὶ τῶν κακουχιῶν κατεσκληχότα αὐτοῦ μέλη, μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος, καθ' ὃν ἐτετελέσθησαν τὰ μέγιστα τῶν κατορθωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τὴν κατακτητικὴν καὶ νικηφόρον κατὰ τῆς φύσεως ἐνέργειαν τοῦ ἀνθρακός, τοῦ σιδήρου, τοῦ ἤλεκτρισμοῦ, πάντων ἐκείνων τῶν τρόπων, δι' ὧν ὁ ἄνθρωπος, τῇ ἐνεργείᾳ τῶν φυσικῶν δυνάμεων ὑπεδούλωσε καὶ καθυπέταξεν αὐτὴν τὴν φύσιν, ἧς ἀπὸ τοσοῦτων αἰῶνων ἦτο δούλος καὶ ἄθυρμα! Ἡ πραγματικὴ πρόσδος τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τὰς τοιαύτας κοινωνικὰς συνθήκας ἐτελέσθη, ἂν δὲ σήμερον περιτλήθην εἰς ὑπέροχον ὅπως δῆποτε σημεῖον, ὀφείλει τοῦτο πρωτίστως εἰς τὴν ἰδίαν ἐργασίαν.

Ἡ ἐργασία εἶνε ὁ Ἐφέστιος θεὸς τῆς κοινωνικῆς εὐδαιμονίας, ὁ ἀποκλειστικὸς παράγων τῆς ἀνθρωπίνης προόδου. Κατὰ

τοὺς βαρβάρους αἰῶνας τῆς ἱστορίας, ὑπὸ τὸ κράτος ἀτίμου κοινωνικῆς ἀνισότητος, ἐν τῇ διαιρέσει τῶν ἀνθρώπων εἰς ἄρχοντας καὶ εἰς ὑποῦγια, εἰς πρόσωπα καὶ εἰς πράγματα, ἦτο δυνατόν ἢ ἐργασία νὰ θεωρῆται κατηραμένη παρὰ θεοῦ καὶ παρ' ἀνθρώπων. Οὐδαμοῦ εὐρίσκει ἐκτίμησιν καὶ δικαιοσύνην.

Ἐν τινι τῶν *Εὐγενεστάτων* τῶν αἰῶνων ἐκείνων ἱερῶν βιβλίων, τῇ παλαιᾷ Γραφῇ, ὁ θεὸς καταρᾶται τὸν ἄνθρωπον καὶ ἡ φοβρωτέρα κατ' αὐτοῦ κατάρα εἶνε νὰ φάγη τὸν ἄρτον του ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου. Ἐν τῇ Ἰνδικῇ, ἐν τῇ Αἰγύπτῳ, ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι καὶ Ῥώμῃ, ὁ ἐργάτης, ὁ ἀποχειροβιῶτος, ὁ ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου τὸν ἄρτον ποριζόμενος, εἶνε ὁ ἀποδιοπομπαῖος τράγος τῆς πολιτικῆς κοινωνίας. Κατ' αὐτὸν τὸν χριστιανικὸν Μέσον αἰῶνα, ὑπὸ τὰ πνεύσαντα ρεύματα τῆς κοινωνικῆς τῶν ἀνθρώπων ἰσότητος, ἐν τῇ ἐποχῇ τῶν τιμαριωτικῶν ἰδεῶν, ἡ ἐργασία εἶνε ὁ κλῆρος τῶν ἀποκλήρων τάξεων. Ἐν τῷ κοινωνικῷ ὀργανισμῷ διαγράφονται: εἰσέτι οἱ ἀπαίσιοι ἐκεῖνοι κύκλοι, ἐν οἷς ταλαιπωροῦνται κοινωνικοὶ κατάδικοι, οἱ *proletarii* τῆς ἱστορίας, οἱ εἰς ἐργασίαν προωρισμένοι. Οὕτως ἡ ἐργασία διετέλεσε περιφρονημένη καὶ ἐστιγματισμένη κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τῆς ἱστορίας μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος.

Ἀλλὰ τὸ δόγμα τῆς κοινωνικῆς ἰσότητος εἶνε ὁ καρπὸς τῶν νεωτέρων χρόνων. Εὐγενῆς καὶ ὑψηλόφρων ἐν ἀμίλλῃ καὶ ἐργασίᾳ ἀναπτύσσει ἡ κοινωνία τὰς φυσικὰς καὶ ἠθικὰς αὐτῆς δυνάμεις ἐν τῷ μεγάλῳ σταδίῳ τοῦ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνος. Ὁ ἄνθρωπος ἐρρίφθη ἐπὶ τοῦ κόσμου τούτου ἀγωνιζόμενος, παλαιῶν, ἐργαζόμενος οὗτος ὁ κλῆρος του. Καθ' ὅσον καταπίπτουσιν ὑπὸ τὴν ἄρνησιν τῶν νεωτέρων ἰδεῶν τὰ προχώματα τοῦ παρελθόντος, τὰ τέως διαχωρίζοντα ἀπ' ἀλλήλων τὰς κοινωνικὰς τάξεις, κατὰ τοσοῦτον ἡ ἐργασία κτᾶται μεῖζον καὶ ἰσχυρότερον κράτος ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς διοργανώσεως. Ἄν μῖα τῶν βάσεων τῆς ἐνεστώσης ἱστορικῆς τάξεως εἶνε ἡ ἰσότης, ἡ ἰσότης αὕτη οὐδαμοῦ εὔρε μεῖζονα ὑποστήριξιν, ὅσον ἐν τῇ ἐργασίᾳ.

Ἡ ἐργασία εἶνε ἀφετηρία τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας καὶ ἀρμονίας, αὕτη ἤρε τοὺς φραγμούς, τοὺς διαχωρίζοντας τὰς φυλάς, τὰ ἔθνη, τὰ γένη. Ὁ νεώτερος πολιτισμὸς μετὰ τῶν κατακτῆσεων αὐτοῦ καθ' ὅλους τοὺς κλάδους τοῦ ἐπιστητοῦ εἶνε τὸ τέκνον τῆς συλλήθδην ἐργασίας τῶν ἀνθρώπων, ἐν πνεύματι ἰσότητος καὶ αὐτονομίας διεξαγόντων τὸν κοινὸν ἀγῶνα τῆς ἐργασίας καὶ τῆς προόδου.

Ἄλλ' ὅπως δὲν δύναται νὰ ἐξαίρεθῇ ἀπὸ τῆς ἐπιβαλλομένης ταύτης ἐργασίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους αὕτη ἢ ἐκεῖνη ἢ φυλή,

οὕτω δὲν δύναται νὰ ἐξαίρεθῇ ἐν συνόλῳ αὐτῇ ἢ ἐκείνῃ ἢ μερὶς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς σύνολον, ὡς ἐνιαῖος μικρόκοσμος, ἀποτελεῖται ἐκ τῶν δύο ἀντιθέσεων, τῶν ἀλλήλας συμπληρουσῶν ἐν τῇ κοινῇ ἐργασίᾳ, τοῦ ἄρρενος καὶ τοῦ θήλεος. Ἐξ ἀμφοτέρων τούτων τελειοῦται ἡ ἀνθρωπίνη σύνθεσις. Ἐν τῇ κοινωνικῇ ἐργασίᾳ καὶ οἰκονομίᾳ ἀμρότερα τὰ γένη εἶνε σκοποί, ἀλλὰ καὶ παράγοντες. Ἄν ὁ ἠθικός κόσμος βασιζέται ἐπὶ τῆς συνθέτου ταύτης ἐργασίας καὶ ἐνότητος, καὶ ὁ οἰκονομικός κόσμος δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ καὶ νὰ λειτουργήσῃ προσηκόντως ἄνευ τῆς ἀμοιβαίας ταύτης, ἐνιαίας κατ' οὐσίαν, συνεργασίας.

Ἐν εὐκόσμῳ οἰκονομικῇ κοινωνίᾳ ἡ γυνὴ κέκτηται ἐπομένως καὶ τὸ καθήκον καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἀναπτύξῃ τὰς παραγωγικὰς αὐτῆς κατὰ τὸ ἐνὸν δυνάμεις. Ἄν ἱστορικῇ τις κοινωνία ἀποστερῇ αὐτὴν τοῦ δικαιώματος τούτου, ἐνεκα τυφλώσεως, διακαίουται αὐτὴ νὰ τὸ διεκδικήσῃ. Ἀστόχως δὲ καὶ πλημμελῶς κοινωνία τις ἐπιδιώκει τὸν σκοπὸν αὐτῆς, παραγνωρίζουσα τὴν οἰκονομικὴν τῆς γυναικὸς σημασίαν καὶ δυνάμιν, ἀποκλείουσα αὐτὴν πάσης ἐργασίας, περιορίζουσα ἐν τῷ ἀδύτῳ τοῦ οἴκου, καχεκτικὸν φυτόν, ἀληθῶς φυτοβιοῦν, ἐλάχιστα συμβάλλον ἐν τῷ μεγάλῳ ἀγῶνι τῆς ἱστορικῆς ἐνεργείας τῶν ἀνθρώπων.

Τίς ἀγνοεῖ, ὅτι τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ μοῖρα τῆς γυναικὸς ἀπὸ τῶν παλαιτάτων χρόνων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους; Ἴδου ἡ Ἀνατολή, φυσικὴ πατρίς τῆς Ἀστάρτης, ἐγωῖστικῆ, ἀκόλαστος, μηδὲν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ ἐκτὸς τοῦ ἀνδρὸς γινώσκουσα, ὑβρίζουσα τὴν παρθένον, τὴν σύζυγον, τὴν μητέρα, τὴν θυγατέρα, θεωροῦσα αὐτὰς κατωτέρας ὑπὸ πᾶσαν ἔνοιαν καὶ τοῦ τελευταίου μωροῦ ἄρρενος. Ἐν τοῖς νόμοις τοῦ Μανουῦ, τοῦ Μωϋσέως, τοῦ Ζωροάστρου, ἐν ἀπάσαις ταῖς θρησκευτικαῖς καὶ κοινωνικαῖς ἀποκαλύψεσι τῶν προφητῶν αὐτῶν, ἡ κατὰρα βαρύνει ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς μοίρας τῆς γυναικὸς εἶνε ἡ παιδίσκη, ἡ παλλακίς, ἡ θεραπαινίς τοῦ ἀνδρὸς κατὰ πρῶτον, εἶτα δὲ ἡ σύζυγος. Ἴδου ἡ Ἑλλάς, ἡ ἐν τῇ προόδῳ τῶν χρόνων, ὑπὸ τὴν ἐπίπνοιαν εὐγενεστέρων ἰδεῶν δημιουργήσασα τὰ ἰδεωδέστατα ἐκεῖνα ποιητικὰ ὄντα, τὰς Μούσας, τὴν Ἀθηνᾶν, τὰς Χάριτας. Ἐν τῇ θετικῇ κοινωνικῇ τάξει ἀγνοεῖ καὶ αὐτὴ ἐπίσης τὴν ἰσότητά ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, ἐν δὲ τῷ οἰκονομικῷ αὐτῆς ὀργανισμῷ διαβιβρωσασα ὑπὸ τοῦ σάρακος τῆς δουλείας, οὔτε σκέπτεται νὰ χρησιμοποίησῃ τὴν γυναῖκα, ἀφοῦ ἀνεῖται, πρὸς ὄλεθρον ἑαυτῆς ἐπὶ τέλος, νὰ χρησιμοποίησῃ τὸν ἐλεύθερον πολίτην. Ἄν ποτὲ γυνὴ τις, λαμβάνουσα τῆς ἑαυτῆς φύσεως συνείδησιν, ἀποπειραθῇ νὰ ὑπερπηδήσῃ τὰ κοινωνικὰ ἐσκαμμένα, στιγματίζεται ὡς ἀκόλαστος, ἀποκηρύττεται ὡς διε-

φθαρμένη, ταξινομεῖται ἐν τῇ κοινωνικῇ τάξει ὡς ἑταῖρα, καὶ δὲν σώζουσιν αὐτὴν τῆς μοιραίας καταδίκης οὔτε ἡ ὑψηλὴ ποιητικὴ ἔμπνευσις τῆς Σαπφούς, οὔτε ἡ βαθεῖα πολιτικὴ ἔμβριθεια τῆς Ἀσπασίας. Μετὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ Ρώμη περιορίζει ἐπίσης τὴν γυναῖκα ἐντὸς τοῦ ἀσύλου τοῦ οἴκου· τιμᾷ αὐτὴν, ἀλλὰ θεωρεῖ πάντοτε κατωτέραν τοῦ ἀνδρός, ἤττονα αὐτοῦ κατὰ τε τὰ οἰκογενειακὰ καὶ τὰ ἀστικά δίκαια. Μόνη ἡ Γερμανία, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἰσοτικοῦ πνεύματος τοῦ Χριστιανισμοῦ, περιβάλλει διὰ μυστικοῦ πέπλου γοητείας τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ καὶ πάλιν περιορίζει αὐτὴν φυτοβιοῦσαν ἐν τῷ θερμοκηπίῳ τοῦ οἴκου, ἤκιστα συμβάλλουσαν δὲ ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ οἰκονομικοῦ οργανισμοῦ τῆς κοινωνίας. Παρὰ τοῖς ποικίλοις τούτοις πολιτισμοῖς τῆς ἱστορίας τιμᾶται μὲν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον ἡ γυνή, ἀλλ' αἰετοτε θεωρεῖται κατώτερον μέλος τοῦ κοινωνικοῦ σώματος. Κατ' οὐσίαν εἶνε ἐπιβλαβὲς καὶ ἐπιζήμιον· φθείρει μόνον, καταναλίσκει ἐν τῇ κοινωνικῇ οἰκονομίᾳ· ἀλλ' οὐδὲν ἢ ἐλάχιστον εἰσφέρει εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐργασίαν τοῦ κοινωνικοῦ οργανισμοῦ.

Κατὰ τοὺς παρωχημένους τούτους αἰῶνας τῆς ἱστορίας ἡ κοινωνικὴ οἰκονομία τῶν λαῶν διετέλει ἐντὸς τῶν σπαργάνων βρεφικῆς καταστάσεως. Οἱ οἰκονομικοὶ παράγοντες τῶν κοινωνιῶν δὲν εἶχον ἀφετηρίαν τὴν ἀνθρωπίνην ἰσότητα, ἀλλὰ τὴν πλήρη ἀδικίαν καὶ ἐν τῇ παραγωγῇ καὶ ἐν τῇ καταναλώσει τοῦ ἐθνικοῦ πλοῦτου. Ἡ δὲ τοιαύτη πληγμελὴς κατάστασις ἐπέδρα ὀλεθρίως ἐπὶ σύμπαντος τοῦ κοινωνικοῦ οργανισμοῦ. Τινὲς μὲν τῶν κοινωνικῶν τάξεων κατεδικάζοντο εἰς τὴν ὑπερβάλλουσαν ἐργασίαν καὶ παραγωγὴν, ὑπὸ τὸν τύπον τῆς χειραφεσίας τηρουμένης τῆς ἀκροτάτης δουλείας, τινὲς δὲ εἰς τὴν νωχέλειαν, τὴν ἀπραγμοσύνην, τὴν κατανάλωσιν. Ἡ ἀδικος αὕτη καὶ μεροληπτικὴ τάξις ἐξέλιπε κατὰ τὸ μᾶλλον διὰ τῆς ἐμφανείας νέας ἱστορικῆς καὶ κοινωνικῆς περιόδου, βασιζομένης ἐπὶ τῆς ἀρμονικῆς κοινότητος καὶ ἀλληλεγγύης κοινωνικῶν καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων, παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως.

Δικαίως ἡ νέα αὕτη κοινωνικὴ περίοδος, ἡ ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ αἰῶνος τούτου, ὀσημέραι δ' ἐπεκτεινομένη ἐν τῷ βίῳ τῶν λαῶν, ἐκλήθη βιομηχανικὴ. Τίς θὰ τῇ ἀρνηθῇ τὴν ἀλήθειαν τῆς προσηγορίας ταύτης; Ἡ νέα κοινωνικὴ τάξις οὔτ' ἐπὶ τοῦ δικαίου τῆς κατακτήσεως ἐρείδεται, οὔτ' ἐπὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀποκαλύψεως, οὔτ' ἐπὶ ἐτέρας μεταφυσικῆς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον συλλήψεως, ἀλλ' ἐπὶ τῆς κοινῆς ἐργασίας καὶ τῆς βιομηχανίας πάντων τῶν ἀνθρώπων. Τὰ ἱστορικὰ προνόμια τῆς κοινωνικῆς ἀνισότητος καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀδικίας ὀσημέραι

ἐκλείπουσιν, ἀποκαθίσταται δὲ ἡ προσήκουσα ἀναλογία μεταξύ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως, ἐκάστου δικαιουμένου, συμφώνως τῇ ἰδιοφυίᾳ αὐτοῦ καὶ ἰκανότητι, ἐπὶ τῆς ἐργασίας, καὶ ἐπομένως ἐπὶ τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς καταναλώσεως.

Ἐν τῇ ἀρχῇ ταύτῃ κεῖται τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα τῆς κοινωνίας τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος καὶ τῶν μετ' αὐτὴν γενεῶν, τὸ ὁποῖον εἶνε ἐπίσης τὸ ἠθικόν, τὸ ἱστορικὸν πρόβλημα τῆς κοινωνίας τοῦ μέλλοντος.

Δύναται ἡ ὀφείλει νὰ ἐξαιρεθῇ ἡ γυνὴ ἀπὸ τοῦ καθολικοῦ τούτου κανόνος; Ἐν τῇ οἰκονομικῇ καὶ πλουτοπαραγωγῶν ἐργασίᾳ εἶνε προσῆχον καὶ δίκαιον νὰ κηρυχθῇ αὕτη καταναλωτικὴ μόνον δύναμις, οὐχὶ δὲ καὶ οἰκονομικὸς παράγων; Καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ κοινωνία δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ, μὴ δημιουργοῦσα τὸ προσῆχον ἰσοζύγιον μεταξύ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως, ἐργασίας καὶ ἀπολαύσεως; Ἐν τούτῳ κεῖται τὸ πρόβλημα τῆς γυναικός, ὡς κοινωνικοῦ παράγοντος, φυσικοῦ, ἠθικοῦ, οἰκονομικοῦ, ἀλλ' ἅμα καὶ τὸ πρόβλημα τῆς νέας οἰκονομικῆς τῶν λαῶν τάξεως.

Εἶνε ἀναντίρρητον, ἐκ τῶν ὑστέρων πιστούμενον, ὅτι ἡ ἐργασία τοῦ ἀνδρός, ὅσον καὶ ἂν βοηθῆται σήμερον διὰ τῶν μηχανικῶν ὀργάνων, δὲν ἐπαρκεῖ πρὸς οἰκονομικὴν συντήρησιν τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ, ἀποτελουμένου ἐκ τῶν δύο φύλων. Κατὰ τὸ ἀρχαῖον κοινωνικὸν καθεστῶς, ὑπὸ διαφόρους οἰκονομικὰς συνθήκας, ἡ γυνὴ ἀπεκλείετο πάσης κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον παραγωγικῆς ἐργασίας, ἀλλ' ἐπίσης διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ τὰ δικαιώματα αὐτῆς ἦσαν ἐλάχιστα καὶ περιορισμένα. Ὁ μέγας ἐν τῇ κοινωνίᾳ παραγωγὸς καὶ καταναλωτὴς ἦτο ὁ ἀνὴρ, ἡ δὲ γυνὴ διετέλει τέλειον ἀπ' αὐτοῦ ἐξηρητημένη, ὄργανον τῶν ὀρέξεών του. Σήμερον οἱ κοινωνικοὶ οὗτοι ὄροι ἠλλοιώθησαν ὅπως δήποτε ἡ Γυνὴ κατέλαβε κρείττονα θέσιν τῆς ἐν τῷ παρελθόντι ἐκτήσατο δὲ δικαιώματα ὧν ἐστερεῖτο ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ. Ἀλλ' ἀκριβῶς τούτου ἕνεκα ὀφείλει νὰ συμβάλῃ κατὰ τὰς φυσικὰς καὶ ἠθικὰς αὐτῆς δυνάμεις εἰς τὴν καθ' ὅλου λειτουργίαν τοῦ οἰκονομικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς κοινωνίας. Ἐντεῦθεν ἡ πρόσληψις τῶν γυναικῶν ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις καὶ ἡ χρῆσις αὐτῶν εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς ὑπηρεσίας, εἰς ἃς δύναται νὰ χρησιμεύσῃ. Ἡ Γυνὴ καταναλίσκουσα, δαπανῶσα, σπαταλῶσα, καθῆχον ἔχει καὶ νὰ παραγάγῃ, προσφέρουσα εἰς τὸ οἰκονομικὸν ἰσοζύγιον τῆς κοινωνίας.

Ἡ ἀληθὴς χειραφεσία τῆς γυναικός ἔγκειται ἐν τῇ οἰκονομικῇ ταύτῃ συμβολῇ, ἣν ἀναλαμβάνει πρὸς συντήρησιν τῶν δυνάμεων τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ. Ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει ἡ

Γυνή αντιπροσωπεύει περίπου τὸ ἥμισυ κατ' ἀριθμὸν. Ἀλλὰ τί οικονομικῶς προσφέρει πρὸς συντήρησιν τοῦ συνόλου τούτου; Ἀρχοῦσι μόνον αἱ οἰκίακαὶ αὐτῆς ὑπηρεσίαι;

Βεβαίως ὄχι.

Δὲν διανοοῦμαι ν' ἀρνηθῶ καὶ κατ' ἐλάχιστον τὴν τε ἠθικὴν καὶ οικονομικὴν σημασίαν τῆς Γυναικὸς ἐν τῷ οἴκῳ. Ἡ γυνὴ παιδαγωγός, ἀντιπροσωπεύει μίαν τῶν ὑφίστων ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν δυνάμεων τῆς ἀνθρωπότητος. Αὐτὴ ἡ φύσις ἐδημιούργησεν αὐτὴν πρὸς τὴν ἀποστολὴν ταύτην, δι' ἣν ὁ ἀνὴρ κρίνεται ἀνίκανος. Τὰς εὐγενεστάτας τῶν δυνάμεων αὐτοῦ τὸ τέκνον λαμβάνει διὰ τῆς ἀνατροφῆς παρὰ τῆς μητρός. Αὕτη ἐμπνέει εἰς αὐτὸ τὰ συμπαθέστατα τῶν αἰσθημάτων, τὴν στοργήν, τὴν ἀφοσίωσιν, τὸν ἔρωτα πρὸς πᾶν ὅ,τι γενναῖον καὶ ὑψηλόν. Οἱ πλεῖστοι τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ὀφείλουσι τὰς ἐν τῷ βίῳ αὐτῶν ἐκδηλωθείσας ἀρετὰς εἰς τὴν μητέρα των. Ἐν γενεῖ ἄνευ τῆς οἰκογενειακῆς ἀνατροφῆς ἢ κοινωνικῆς, ἢ ἀστικῆς, ἢ πολιτικῆς ἀνατροφή ἤθελον εἶναι ἀτελεῖς καὶ ἐπιλήψιμοι. Ἀλλ' ἄνευ τῆς γυναικὸς οἰκογενειακῆς ἀνατροφῆς ἢ το ἀδύνατος. Καὶ ἐντεῦθεν ἡ δόξα ἐκείνων, οἵτινες κηρύττουσιν, ὅτι ἡ μόνη ἀποστολὴ τῆς γυναικὸς εἶνε ἢ ἐν τῷ οἴκῳ ἀνατροφή τῶν τέκνων ἢ συντήρησις αὐτοῦ, τὰ δὲ ἔξω τοῦ οἴκου ὀφείλουσι νὰ μένωσιν ἀνατεθειμένα τῷ ἀνδρὶ καθ' ὀλοκληρίαν.

Ἀναντιρρήτως ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε ἱστορικῆς ἐξελίξεως τῆς γυναικὸς ὑποστηρίζεται ἡ δόξα, ὅτι ἡ γυνὴ ἀποστολὴν ἔχει τὴν ἐν τῷ οἴκῳ διαμονήν, τὴν συντήρησιν αὐτοῦ καὶ θεραπείαν. Ἀλλ' ἐν τῷ εὐρυτέρῳ ἰσολογισμῷ τῆς κοινωνικῆς οικονομίας ἢ τοιαύτη ὑπηρεσία τῆς γυναικὸς προφανῶς φέρει ἀνισότητα παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως. Ἡ γυνὴ μένει ὀφειλέτις ἀπέναντι τῆς ἐργασίας τοῦ ἀνδρός, ἣτις παρουσιάζεται μείζων. Καὶ ἂν μὲν ἐξήρκει ἡ οικονομικὴ παραγωγή τοῦ ἀνδρός πρὸς συντήρησιν τοῦ οἴκου, δὲν παρίστατο ἀνάγκη τῆς ἐργασίας τῆς γυναικὸς. Ἐν τῷ συνεταιρισμῷ πρὸς θεμελίωσιν τοῦ οἴκου, τὰ καταβαλλόμενα κεφάλαια δὲν ἀπαιτεῖται νὰ ἴνε παντελῶς τὰ αὐτά, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐργασίας ἀμφοτέρων. Ὁ συνεταιρισμὸς οὗτος κατὰ πρῶτον λόγον εἶνε ἠθικός, οικονομικός δὲ κατὰ δεύτερον. Ἀλλ' ὅτε δὲν ἐπαρκεῖ ὁ ἀνὴρ μόνος εἰς τὴν συντήρησιν τοῦ οἴκου, καλεῖται ἡ γυνὴ νὰ συμπράξῃ μετ' αὐτοῦ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς πρὸς ἀποφυγὴν οἰκογενειακῶν, καὶ ἐπομένως κοινωνικῶν καὶ οικονομικῶν δυσχερειῶν. Ἡ γυνὴ οὕτω παύει πλέον διεκδικοῦσα τὴν ἱεράν ἐκείνην ἀποστολὴν, ἣν ἀπονέμουσιν αὐτῷ οἱ ἐνθουσιώδεις ὑμνηταὶ τοῦ μυστηρίου τοῦ οἴκου, οἱ στέργοντες αὐτὴν

ἐν τῷ βίῳ Ἐστιάδα τῶν βωμῶν καὶ ἐστιῶν. Καθίσταται καὶ αὕτη μετὰ τοῦ ἀνδρὸς χρήσιμος παράγων ἐν τῇ οἰκονομικῇ λειτουργίᾳ τῆς κοινωνίας. Δὲν ἀρνοῦμαι, ὅτι ὑπὸ τινος ἐπόψεως ἐκλείπει οὕτως ἢ ποιήσεις τῆς γυναικός, ἢ γοητεία αὐτῆς. Κατέρχεται καὶ αὕτη εἰς τὸν πεζὸν κόσμον τῆς κοινωνικῆς ἐνεργείας καὶ δραστηριότητος. Ἡ γυνὴ δὲν εἶνε πλέον ἢ μυστικὴ ἐκείνη παρθένος τῆς ποιήσεως καὶ τῆς τέχνης, μακρὰν τῶν βεβήλων ὁμμάτων τοῦ ἀνδρὸς διαμένουσα, ἀλλ' ἀρρενωπὴ ὕπαρξις, δρῶσα, ἐργαζομένη, ἀγωνιζομένη ἐν ἴσῃ μετὰ τοῦ ἀνδρὸς μοίρα, ἀλλὰ καὶ διεκδικήσει τῶν προσηκόντων αὐτῇ δικαίων. Τὰ καφάρσια τοῦ ἀνατολικοῦ γυναικωνίτου, τοῦ συμβόλου τούτου τῆς νωχελείας καὶ ἀπραγμοσύνης τῆς γυναικός, καταπίπτουσιν ὅσημέραι ὑπὸ τὴν πνοὴν τῆς ἰσότητος καὶ αὐτονομίας, δι' ὧν αὕτη περιεβλήθη κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους. Ἡ γυνὴ εἶνε πράγματι καὶ δύναται νὰ καταστῇ ἐπωφελέστατος οἰκονομικὸς συντελεστῆς ἐν τῇ κοινωνικῇ ἐργασίᾳ. Μόνον ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν ἐργαζομένη καὶ δρῶσα, ἀπολαύει ἀληθοῦς ἰσότητος, οὐ μόνον ἐξ ἀντικειμένου, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὑποκειμένου, καθισταμένη οὐσιωδέστατος παράγων τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας.

Ἡ διὰ τῆς ἐργασίας χειραφέτησις τῆς γυναικός, ἢ ἀνύψωσις εἰς τὴν προσήκουσαν περιοπὴν, ἔσται ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων μελημάτων τῶν μεθ' ἡμᾶς γενεῶν. Ἐν τῇ βιομηχανικῇ ταύτῃ περιόδῳ τῆς ἱστορίας, καθ' ἣν ἡ ἐργασία εἶνε τὸ α καὶ τὸ ω τῆς κοινωνικῆς ἐνεργείας, καθ' ἣν πρωταγωνιστεῖ ἐν ἀπάσαις ταῖς σχέσεσι τοῦ βίου ὁ ἐργάτης ἐν τῇ εὐρυτάτῃ τῆς λέξεως ἔννοια, ἡ ἐργασία τῆς γυναικός εἶνε ἐκ τῶν ἀναποφεύκτων στοιχείων πρὸς συντήρησιν καὶ κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος. Κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους αἰῶνας ἀνεπτύχθησαν κοινωνικαὶ ἀνάγκαι, περὶ ὧν οὐδεμίαν εἶχον ἔννοιαν αἱ παλαιότεραι γενεαί. Ἄλλ' αἱ ἀνάγκαι αὗται δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ θεραπευθῶσιν ἄλλως, ἢ διὰ τῆς κοινῆς ἐργασίας ἀνδρὸς καὶ γυναικός. Ἡ γυνὴ οὕτω καλεῖται νὰ ἐξέλθῃ τοῦ ἀσύλου τοῦ οἴκου· ἀλλ' ἐν τῇ πλήρει συνειδήσει, ὅτι διὰ τῆς ἐξόδου ταύτης μεγάλας προσφέρει ὑπηρεσίας εἰς τὸν σκοπὸν, πρὸς ὃν, ὅτε ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή, ἀποβλέπουσιν.

Διὰ τῆς ἐργασίας ἡ γυνὴ θέλει λύσει τὸ κοινωνικὸν αὐτῆς πρόβλημα, λαμβάνουσα τὰ προσήκοντα τῇ φύσει αὐτῆς καὶ τῷ ὀργανισμῷ ἠθικὰ δικαιώματα. Ἡ ἐργασία θέλει ἐνισχύσει κατὰ πρῶτον λόγον τὸν φυσικὸν αὐτῆς ὀργανισμόν, κραταιοῦσα τὰς σωματικὰς δυνάμεις, μετὰ ταῦτα δὲ θέλει ἐπιδράσει ἀναλόγως καὶ ἐπὶ τῆς ἠθικῆς αὐτῆς φύσεως. Διότι ἡ ἱστορία διδάσκει, ὅτι ἐν

τῷ βίῳ τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀτόμων ἢ ἰσχύς τοῦ σώματος εἶνε ἅμα καὶ ἰσχύς τοῦ πνεύματος, ὅτε πρὸς τοῦτο λειτουργοῦσιν αἱ ὑπὸ τοῦ πολιτισμοῦ ἐπιβαλλόμεναι παιδαγωγικαὶ συνθήκαι τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ἀνατροφῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Εἶδον ποτὲ ἐν τινι μουσεῖῳ τῆς Εὐρώπης θαυμάσιον πίνακα, ἐν τῶν ἀριστουργημάτων τῆς Γραφικῆς, τοῦ Βελασκέζ ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ἄξιον νὰ παραβληθῆ πρὸς τὰ ἐξοχώτατα τοῦ Μουρίλου ἔργα. Παρίστησι ποικίλον σύμπλεγμα γυναικῶν, ἐξ ἐκείνων τῶν ὄντων, ἅτινα εἶνε προωρισμένα νὰ ἐκχιάζωσι τὸν ἔρωτα, νὰ προκαλῶσι τὴν ψυχὴν καὶ τοῦ θετικωτάτου τῶν ἀνθρώπων εἰς τὰς τολμηροτάτας χιμαίρας καὶ ὄνειροπολίας. Νομίζει τις, ὅτι ἔχει πρὸ αὐτοῦ γοητευτικὸν θερμοκήπιον, ἐν τῷ ὁποίῳ οἰνεῖ φυτοβιοῦσι τὰ θελκτικὰ ἐκεῖνα ρόδα ἀνατολικοῦ παραδείσου. Ὁ ποιητῆς δύναται νὰ ἀρυσθῆ ἐκ τῆς εἰκόνας ταύτης μίαν τῶν γλυκυτάτων αὐτοῦ ἐμπνεύσεων. Ἄλλ' ὁ θετικὸς ἀνὴρ, ὁ ἠθικολόγος, ὁ ἐξετάζων τὸν ἀνθρωπὸν ἐκ τῆς κοινωνικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας, ὁποῖον πόρισμα θέλει σχηματίσει; Ὅποια εἶνε ἡ κοινωνικὴ ἐνέργεια τῶν γυναικῶν ἐκείνων; Οὐδέν, ἢ νωχέλεια, ἢ ἀπραγμοσύνη, ὁ ἔρωσ, αἱ ἀπολαύσεις τῶν αἰσθήσεων. Διότι ἡ ἀεργία ἀποχαυναῖ τὰς φυσικὰς δυνάμεις, ἐκ τῆς ἀποχαυνώσεως δὲ ταύτης διεγείρονται ἐν τῇ ψυχῇ αἰσθήματα, πρὸς οὐδὲν χρήσιμα, συντελοῦντα δ' εἰς τὴν ἔκλυσιν μόνον τῶν ἠθικῶν ἐκείνων δεσμῶν, ἄνευ τῶν ὁποίων ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ πολιτικὴ κοινωνία. Ἐπὶ τοῦ πίνακος ἐκείνου ἡ γυνὴ εἶνε παράσιτον κοινωνικὸν φυτόν, ἐν ἐνεργείᾳ ἢ μέλλουσα ἑταῖρα, οὐδὲν ἢ τὴν ἡδονὴν διαλογιζομένη, ἀπορροφωμένη ὑπὸ τῶν βαθυτάτων ρεμβασμῶν, φθισικῆ μᾶλλον ἢ ζωντανῆ· ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτῆς εἶνε ἀπεικονισμένος ὁ θάνατος τῆς καχεξίας καὶ τῆς νωθρότητος.

Ἄλλ' ἐὰν ἐπιθυμεῖς, ἀναγνώστα ἢ ἀναγνώστρια, ν' ἀποζημιωθῆς μετὰ τὰς ἐντυπώσεις, ἃς διεγείρει παρὰ σοὶ ἴσως ἡ θεὰ τοῦ ἀνατολικοῦ τούτου γυναικείου θερμοκηπίου, ἐν ᾧ αἱ γυναῖκες μαραίνονται ταχύτερον τῶν ρόδων, εἰσελθε ἐντὸς παρακειμένης αἰθούσης ἀριστουργημάτων τῆς φλαμανδικῆς τέχνης. Ἡ ἐμπνευσις τοῦ Φλαμανδοῦ δὲν φαίνεται ἐκ πρώτης ἀπόψεως τοσοῦτον ἀβρὰ καὶ ἰδεώδης, μυστικὴ καὶ λεπτοφυῆς, ὅσον ἡ ἐμπνευσις Ἰταλοῦ ἢ Ἰσπανοῦ, τῆς Σχολῆς τοῦ Ραφαήλου, ἢ τοῦ Μουρίλου. Ἡ γυνὴ τῆς τέχνης ταύτης δὲν σὲ προσελκύει μετὰ τῆς αὐτῆς γοητείας, μεθ' ἧς ἡ γυνὴ τοῦ Βελασκέζ. Ὠραία, στιβαρά, ἀρρενωπὸς ἔχουσα χαρακτῆρας κόρη, παρουσιάζεται ἐν μέσῳ πληθούσης ὀλλανδικῆς ἀγορᾶς (Kermesse)· φέρει τὰ ἴχνη τῆς

ζωῆς, τῆς δραστηριότητος, τῆς ἐνεργείας. Ἡ ἐργασία, ἥς διατελεῖ ἱέρεια, εἶπεν αὐτῇ: "Ἔσο εὐλογημένη.

Ποία ἐκ τῶν δύο τούτων γυναικῶν εἶνε ἡ ἀληθὴς γυνή, ὡς μέλος τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, ὡς παράγων τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας; Ἐκείνη, ἣτις θέλει καταστῆ αὐστηρὰ κόρη, καὶ μήτηρ, πιστὴ σύζυγος, ἀφωσιωμένη ἀδελφή, ἀκατάβλητος εὐεργέτις τῆς κοινωνικῆς προόδου; Οὐχὶ βεβαίως ἡ ἀβρὰ καὶ ἡδυπαθὴς νεᾶνις τοῦ Ἰσπανικοῦ πίνακος, φυσικὴ καὶ ἀναιμικὴ, ἀλλ' ἡ εὐρωστος καὶ ἰσχυρὰ κόρη τῆς Ἀλλανδικῆς πανηγύρεως. Διότι ἡ γυνὴ δὲν εἶνε προωρισμένη μόνον νὰ ζῇ ἐν τῷ μεμονωμένῳ καὶ ἀπροσπελάστῳ γυναικωνίτῃ τοῦ οἴκου, ἀλλ' ὡς μέλος τῆς κοινωνίας καθήκον ἔχει καὶ δικαίωμα ἐπίσης νὰ προσφέρῃ τὸν φόρον τῆς ἐργασίας αὐτῶν καὶ τῆς δραστηριότητος ἐν τῇ κοινωνικῇ οἰκονομίᾳ.

Ἡ ἀναιμία τοῦ φυσικοῦ ὀργανισμοῦ, ἀναπόφευκτον ἀποτέλεσμα τῆς σωματικῆς ἀπραγμοσύνης καὶ νωχελείας τῆς γυναικὸς καθ' ὅλας τὰς σχέσεις τοῦ βίου, θέλει προκαλέσει τὴν ἠθικὴν ἀτονίαν καὶ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ομάδων. Φυσικῶς ἐξησθενημένη καὶ στεῖρα ἡ γυνή, εἶνε ἠθικῶς νωθρά, κοινωνικῶς ἄχρηστος, οἰκονομικῶς ἐπιζήμιος. Ἡ μελέτη τοῦ βίου τῶν ποικίλων κοινωνικῶν ομάδων ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξελίξει τοῦ ἀνθρωπίνου βίου μαρτυρεῖ τὴν ἀλήθειαν τοῦ δόγματος τούτου, ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ὁποίου ἡ κοινωνία εἶνε φυσικῶς καὶ ἠθικῶς γαλῆ καὶ ἑτεροζυξ, τοῦ ἐνὸς ἡμίσεως αὐτῆς ἀδυνατοῦντος νὰ ἐκτελέσῃ τὰ ὑπὸ τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν ἀνατεθειμένα αὐτῷ ποικίλα καθήκοντα.

Ἀφ' ἧς στιγμῆς λειτουργεῖ ἡ ἱστορία, τούτεστι ἐνσυνειδητός τις κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου, ἡ γυνὴ παρουσιάζεται συνήθως ὑπὸ τὰς δύο ταύτας διακεκριμένας λέξεις: ὡς θεραπαινὶς τοῦ ἀνδρός, ἢ ὡς ἑταῖρα αὐτοῦ. "Ὅτε ἐν τισὶ κοινωνικαῖς περιόδοις ἡ γυνὴ κέκτηται δικαιώματά τινα ἰσότητος καὶ αὐτονομίας πρὸ τοῦ ἀνδρός, τὰ δικαιώματα ταῦτα καταλήγουσιν εἰς τινα ἐξαχρείωσιν τοῦ γυναικείου φύλου, ἥς θλιβεράν εἰκόνα παρουσιάζουσιν αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, καὶ ἦν ὁ Προυντῶν, ταραχθεὶς ἐκ τινῶν φαινομένων τῆς ἐποχῆς του, ἀπεκίλησε πρὸ τινῶν ἐτῶν διὰ τοῦ χαρακτηρίζοντος αὐτὸν κυνισμοῦ ἐν τῇ ἐκφράσει *Πορροκρατίαν* τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Μὴ τούτου τυγχάνοντος ἡ γυνὴ περιορίζεται ἐν τῷ οἴκῳ ὡς ἔπιπλον αὐτοῦ παρὰ τοῖς εὐποροῦσιν, ὡς θεραπαινὶς παρὰ τοῖς μὴ τοιούτοις. Ἐν τοιαύτῃ ταπεινωτικῇ καταστάσει διατελοῦσα, λαμβάνει μόνον μέρος εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων, ἀλλ' ἥμιστος δρᾷ ἐν τῇ κοινωνικῇ οἰκονομίᾳ. Ἡ ὑποτιθεμένη ἐργασία αὐτῆς εἶνε εὐ-

τελής καὶ ἀσήμαντος ἐνώπιον τῶν μεγάλων οἰκονομικῶν ἀναγκῶν καὶ ὑποχρεώσεων τοῦ οἴκου. Ἡ ἐργασία τοῦ ἀνδρὸς εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐπαρκέσῃ μόνη εἰς τὰς πολυειδεῖς ἀνάγκας, ἃς προκαλεῖ κατ' ἀνάγκην ὁ πολυσύνθετος βίος τῶν πεπολιτισμένων κοινωνιῶν. Ἐντεῦθεν αἱ ἀναφεύμεναι οἰκογενειακαὶ δυσχερεῖαι καὶ στενοχωρίαι, αἵτινες ἀδύνατον νὰ θεραπευθῶσιν ἄνευ τῆς πτώσεως τῆς γυναικός, τῆς διαλύσεως τῆς οἰκογενείας, τῆς ἐκτροπῆς τῆς κοινωνίας. Ἡ μὴ ἐπαρκὴς ἐργασία ἀναπτύσσει τὴν πενίαν. Ἐν δὲ ταῖς πεπολιτισμέναις κοινωνίαις αὕτη εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ μήτηρ ἠθικῆς ἀποκαρτερήσεως καὶ ἀπελπισίας, συνεπεία τῆς ἐλλείψεως τροφῆς καὶ συντηρήσεως. Ἡ ἔλλειψις ἄρτου εἶνε μία τῶν μεγίστων ἀφορμῶν τῆς πτώσεως τῆς γυναικός. Ἐρωτήσατε τὰ δυστυχῆ ἐκεῖνα πλάσματα, τὰ ἀντὶ πινακίου ἴσως φακῆς πωλήσαντα τὴν τιμὴν αὐτῶν καὶ τὴν ἀρετήν, τὰ ποιήσαντα διαζύγιον μετὰ τῶν εὐγενεστάτων αἰσθημάτων τοῦ ἀνθρώπου, τῶν οἰκογενειακῶν, τὰ διαβιοῦντα ἡμέρα τῇ ἡμέρα, χωρὶς νὰ γινώσκωσιν ὁποῖον μέλλον ἐπιφυλάσσει αὐτοῖς ἡ αὔριον: τὴν εἰρκτήν, τὸ θεραπευτήριον κακοήθων νόσων, καὶ ἔτι χειρόν, τὸν θάνατον ἐν τῷ νοσοκομείῳ, καὶ θέλετε πληροφορηθῆναι, ὅτι τῆς πτώσεως αὐτῶν ὑπῆρξεν ἡ ἔλλειψις ἐπαρκούς ἄρτου ἐν τῇ οἰκογενειακῇ ἐστία, πολλάκις δὲ ἐκ τῆς ἀπελπισίας ἐξωθήθησαν εἰς τὸ ἄτιμον ἔργον ὑπ' αὐτῶν τῶν γονέων, πρὸς συντήρησιν ἑαυτῶν καὶ τῆς οἰκογενείας.

Τὸ μέγα πρόβλημα τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ἀνώτερον καὶ ἐπισφαλέστερον πάντων τῶν ἄλλων ἀπασχολούντων τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, εἶνε ὁ οἰκονομικὸς ὀργανισμὸς τῆς κοινωνίας, τὸ μέλλον καὶ ἡ τύχη τῶν ἀπόρων τάξεων, αἵτινες μονοουχὶ ἀπειλοῦσι νὰ καταστρέψῃ τὰ θεμέλια τοῦ κοινωνικοῦ καθεστώτος. Πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος τούτου ἀπίρους προτάσεις διετύπωσεν ἡ ἐπιστήμη, ματαιίας δ' ἀποπειρας ἐποίησαντο αἱ πλεῖσται τῶν κυβερνήσεων ἐν αἷς χώραις τὸ πρόβλημα τοῦτο ἐτέθη ἐπὶ τοῦ τάπητος τῆς δημοσίας συζητήσεως καὶ ἐνεργείας. Δὲν εἰσέρχομαι εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν ποικίλων τούτων θεωριῶν καὶ ἐνεργειῶν, ἐξ ὧν ἐμφαίνεται, ὅτι ὑπὸ τινος ἐπόψεως ὁ ἄνθρωπος ἐλάχιστα βήματα προέβη πρὸς τὸν ἀληθῆ πολιτισμὸν καὶ τὴν πραγματικὴν συνείδησιν ἑαυτοῦ. Ἐν μόνον ὀφείλω ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ θέματός μου νὰ παρατηρήσω: Ὅτι ἡ κοινωνικὴ πενία οὐκ ὀλίγον δύναται νὰ θεραπευθῆ διὰ τῆς προστηκούσης ἐργασίας τῆς γυναικός. Βεβαίως ἐν ταῖς πλείσταις τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν ἡ γυνὴ δὲν εἶνε πλέον ἀντικείμενον πολυτελείας, ὄργανον καταναλώσεως. Ἐν τῷ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνι τελεῖ καὶ αὕτη ὅπως δῆποτε τὸν

ἀναλογούντα αὐτῇ φόρον. Ἄλλὰ δυστυχῶς ἡδύνατο ἡ ἐργασία αὐτῆς νὰ ᾔηνε σκοπιμωτέρα καὶ ἐπωφελεστέρα, ὅτε πλείονες κλάδοι τῆς οἰκονομικῆς ἐργασίας ἀνατεθῶσιν αὐτῇ, ὅτε ὑποστῇ μείζονα ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην χειραφέτησιν, ὅτε ἐν πλήρει συνειδήσει τῶν καθηκόντων ἑαυτῆς καὶ τῶν δικαιωμάτων, καταστῇ παραγωγικότερον ὄργανον τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας, ἀληθῶς ἴση πρὸς τὸν ἄνδρα, δυναμένη ν' ἀμιλλᾶται καὶ νὰ συναγωνίζεται μετ' αὐτοῦ ἐρωμένως, ἐὰν καὶ ὡς μέλος τοῦ οἴκου, ἀναγνωρισθῇ καὶ ὡς συντελεστικώτατος κοινωνικός παράγων τοῦ οἰκονομικοῦ βίου.

Ἄλλ' ἐκδηλοῦνται ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν συμπτώματά τινα, ἐμποιοῦντα ἀνησυχίαν τοῖς συντηρητικοῖς, τοῖς ἠθροδόχοις τοῦ ἀρχαίου κοινωνικοῦ καθεστώτος, ἐν ᾧ ἡ γυνὴ κατέχει θέσιν ὑποτελείας ἐνώπιον τοῦ ἀνδρός. Ἡ γυνὴ ὀφείλει νὰ ὑπακούῃ τὸν ἄνδρα, διδάσκει τὸ χριστιανικὸν κήρυγμα ἀπὸ δέκα ἐννέα αἰώνων, καὶ τὸ δόγμα τοῦτο εἶνε ἄθρον στενοτάτης ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων κοινωνικῆς ὁμολογίας. Ἡ ἐμφάνισις τῆς γυναικὸς ἐπὶ δημοσιωτέρου σταδίου ὑποτίθεται ὅτι θέλει καταστῇ ἀφετηρία πρὸς διεκδίκησιν εὐρυτέρων δικαίων, ἅτινα ἐπιζητεῖ σήμερον εὐάριθμος μερὶς γυναικῶν ἐν τισιν εὐρωπαϊκαῖς κοινωνίαις, προβαίνουσα μέχρι συνωμοσιῶν καὶ ἀναρχικῶν διαδηλώσεων, διατυποῦσα ἀναρχικὰ δόγματα καὶ περιπλανωμένη εἰς χιμαιρικὸν κόσμον, ἀνακαλοῦντα ἡμῖν τὴν ἀμίμητον κωμικὴν εὐφυΐαν τοῦ παλαίου Ἀριστοφάνους. Ἀμφιβάλλω, ἂν τὰ τοιαῦτα εἶνε ἄξιον σοβαρᾶς συζητήσεως καὶ ἐρεῦνης. Διότι ἡ γυνὴ καθῆκον ἔχει καὶ δικαίωμα νὰ διεκδικήσῃ τὸ ἐπὶ τῆς ἐργασίας αὐτῆς ἀρχέγονον δίκαιον, εἴτε παρὰ τῆς κοινωνίας, εἴτε παρὰ τῆς ἐντολοδόχου ταύτης, τῆς πολιτείας, διότι ὀφείλει νὰ καταβάλλῃ τὸν ὄβολόν αὐτῆς εἰς τὴν οἰκονομικὴν συντήρησιν τοῦ οἴκου, οὐδὲν συμπέρασμα ὅτι, ἂν μετὰ τινα χρόνον ζητήσῃ νὰ διεκδικήσῃ πολιτικὰ δίκαια, δικαιοῦται εἰς τοῦτο. Αἱ Λουίζαι Michel, καὶ ὅπως ἄλλαι λέγονται τὰ ὑστερικὰ ἐκεῖνα ὄντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀμερικῇ, τὰ διεκδικοῦντα ὑπὲρ τῆς γυναικὸς τὰ εὐρύτατα τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν δικαίων, τὰ ἐπιζητοῦντα καὶ αὐτὴν τὴν προεδρίαν τῆς δημοκρατίας, τὰ καταρῶμενα τὸν θεσμόν τοῦ γάμου, κηρύττοντα δ' αὐτὸν βάσιν τῆς μεταξὺ ἀνδρός καὶ γυναικὸς ἀνισότητος, τὰ ἐπιχαλούμενα τὸν εὐεθύς ὀρα γάμον ἐν τῇ λύσει τοῦ κοινωνικοῦ [προβλήματος, καὶ ἐπομένως τὴν ἀποθέωσιν τῆς ἐταίρας καὶ τὴν ἀντικατάστασιν αὐτῆς εἰς τὴν μητέρα καὶ τὴν ἀδελφὴν, εἰς τὴν σύζυγον, οὐδέποτε θέλουσιν ἐξαφανισθῆ ἀπὸ τῶν κοινωνιῶν, αἵτινες βασιζονται ἐπὶ τῆς ἐλευθέρως συζητή-

σεως καὶ γνώμης. Ἄλλ' ἡ βαθυτέρα ἀνάλυσις καὶ ἐξέτασις τοῦ φαινομένου τούτου θέλει ἀποδείξει, ὅτι τοῦτο προῆλθεν ἐκ τοῦ πλήμμελοῦς μέχρι τοῦδε κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ, ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς ἀδικίας καὶ τῆς ἀνισότητος βασιζομένων σχέσεων ἀνδρὸς καὶ γυναικός, ἐκ τῆς ὑποτελείας τῆς δευτέρας εἰς τὸν πρῶτον. Ἦν καθιέρωσαν, ὡς μὴ ὄφελεν, ἀπὸ πολλῶν αἰῶνων καὶ οἱ θρησκευτικοὶ καὶ οἱ πολιτικοὶ κώδικες τῶν λαῶν. Ἐντεῦθεν αἱ σπασμωδικαὶ σήμερον ἐνέργειαι τῆς γυναικός, μὴ δισταζούσης νὰ διατυπώσῃ τὰς τολμηροτάτας τῶν ἀξιώσεων ὑπὲρ ἑαυτῆς, καθισταμένης ἐπομένως πολεμίας τοῦ λειτουργοῦντος κοινωνικοῦ συστήματος, τοῦ ὁποίου ζητεῖ τὴν καταστροφὴν, ἀδιαφοροῦσα περὶ τοῦ διαδεχθησομένου. Ἡ ἱστορία διδάσκει δυστυχῶς, ὅτι αἱ ἐπὶ αἰῶνας λειτουργήσασαι μεγάλαι κοινωνικαὶ ἀδικίαι προὔκλυσαν τὰς τολμηροτάτας ἀντιδράσεις. Τὸ μέχρι τῆς σήμερον κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον λειτουργοῦν κοινωνικὸν σύστημα θεωρεῖ τὴν γυναῖκα ἤττονα τοῦ ἀνδρός, ἐπομένως ἐστερημένην τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ προσωπικότητος καὶ εὐγενείας. Ἐκτεθηλυμένος ἀνὴρ εἶνε μία τῶν δεινοτάτων ὕβρεων, τῶν κατ' αὐτοῦ ἀπευθυνομένων. Ἐν χρόνοις δὲ ἐπαναστατικοῦ πυρετοῦ καὶ κοινωνικῆς ζυμώσεως, ὁποῖοι οἱ σημερινοί, ἡ γυνὴ διεκδικοῦσα τὰ ἑαυτῆς δίκαια, ἀπὸ τῆς ταπεινῆς θέσεως, εἰς ἣν διατελεῖ, δὲν θέλει δυνηθῆ νὰ σκεφθῆ κρεῖττον καὶ ὠριμώτερον, ἢ πνέουσα μένεα κατὰ τῆς κοινωνικῆς τάξεως, τῆς τέως κρατούσης ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἧς φρονεῖ ὅτι διετέλεσεν οἰκτρὸν θῦμα. Ἐν ταῖς στιγμαῖς τοῦ ἐπαναστατικοῦ αὐτοῦ πυρετοῦ ἐπανιστάμενος ὁ δοῦλος, δὲν διστάζει ν' ἀπαρνηθῆ τὰ πάντα, τὸν Θεόν, τὴν πατρίδα, τὴν οἰκογένειαν, τὰ κοινότερα τῶν καθηκόντων του, ἀπέναντι τοῦ νέου εἰδώλου τῆς ἀπολύτου χειραφεσίας, τὸ ὁποῖον οἰστροηλατεῖ αὐτὸν καὶ ἐμπνέει τὰ παραβολώτατα τῶν σχεδίων. Μετὰ αἰῶνας κοινωνικῆς ὑποτελείας ἡ γυνὴ περιέστη σήμερον εἰς ταιαύτην κατάστασιν. Ἄλλ' ὅτε παρέλθωσιν αἱ ἡμέραι τοῦ πυρετοῦ, καὶ ἀνατείλωσιν ἡμέραι ἐξετάσεως καὶ ἐμβριθοῦς λογικότητος, ἡ γυνὴ θέλει κατανοήσῃ ἑαυτὴν κρεῖττον ὑπὸ τὴν ἀληθῆ καὶ λογικὴν αὐτῆς σημασίαν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, οὕτω δὲ θὰ διεκδικήσῃ τὰ προσήκοντα αὐτῇ δίκαια. ἅτινα δὲν θέλει διστάσει ν' ἀναγνωρίσῃ αὐτῇ καὶ χορηγήσῃ οἰονδήποτε κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν καθεστῶς.

Ὡς ἐν τῶν μεγίστων αὐτῆς δικαιωμάτων θέλει ἀναγνωρισθῆ τότε τὸ δίκαιον τῆς ἐργασίας, δι' οὗ θέλει οὐκ ὀλίγον ἐπιτευχθῆ τὸ οἰκονομικὸν ἰσοζύγιον τῆς νεωτέρας βιομηχανικῆς κοινωνίας, τῆς ἐπὶ τῆς ἐργασίας κατ' ἐξοχὴν βασιζομένης. Ἡ πολιτεία

οφείλει ἀπὸ τοῦδε νὰ λάβῃ ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν τὸ ζήτημα, διευκολύνουσα κατὰ πάντα τρόπον τὴν ἐργασίαν εἰς τὴν γυναῖκα. Ἡ ὀργάνωσις τῆς νέας κοινωνικῆς τάξεως, ἣν ἡ ἐπιστήμη ἀπεκδέχεται πρωτίστως ἀπὸ τῆς πολιτείας, δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἐντελῶς, ἂν μὴ ἡ ὀργάνωσις αὕτη τελεσθῇ ἐν πνεύματι ἰσότητος, ἐλευθερίας, δικαιοσύνης καὶ αὐτονομίας, κατὰ πρῶτον δὲ λόγον ἐν ταῖς σχέσεσι μεταξὺ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Παρά τισι τῶν πεπολιτισμένων κοινωνιῶν ἡ γυνὴ δὲν εἶνε πλέον ἄχρηστον, δαπανηρὸν μόνον μέλος τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ παράγων χρησιμώτατος καὶ οἰκονομικώτατος· δὲν ὑπηρετεῖ μόνον τὰ καθολικὰ συμφέροντα ἐν τῇ ἀστικῇ κοινωνίᾳ, ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ δημοσίῳ. Οὕτω πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς αἱ γυναῖκες δὲν ὑπηρετοῦσι μόνον ὡς διδασκάλισσαι τοῦ ὁμογενοῦς αὐταῖς φύλου, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις δημοσίοις γραφεῖσι, ἰδίᾳ δὲ τοῖς ταχυδρομικοῖς καὶ τοῖς τηλεγραφικοῖς. Ἀλλὰ πολλὰ ἔτι ὑπολείπονται διὰ τὸ μέλλον. Ἡ δὲ νεωτέρα πολιτεία, ἣτις δὲν ἀπορρεῖ ἀπὸ τῶν ἐνστάτων τῆς βίας καὶ τῆς κατακτῆσεως, ἀλλὰ προσπαθεῖ νὰ ἐρείδῃται ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀληθείας, δὲν θέλει θᾶπτον ἢ βράδιον παραμελήσει τὴν οἰκονομικὴν σημασίαν τῆς γυναικῶς ἐν τῷ κοινωνικῷ ὀργανισμῷ, παρέχουσα τὰ προσήκοντα δίκαια, δι' ὧν οὐ σμικρὸν θέλει συντελεσθῇ τὸ οἰκονομικὸν ἰσοζύγιον τῆς κοινωνίας.

Ὡς συντελεστής καὶ παράγων ἐν τῇ ἐργασίᾳ ἡ γυνὴ ἔχει ἀρετάς, ὧν πολλάκις στερεῖται ὁ ἀνὴρ. Κέκτῃται ἀκρίβειαν, τάξιον, ἔχει ἀφοσίωσιν πρὸς τὸ καθήκον τῆς ἀπαράμιλλον, ἀνυψομένη δ' ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἐκτιμωμένη προσηκόντως διὰ τῆς ἐργασίας, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι θέλει ἀποδείξει ἀρετάς, ἀφανεῖς τάξεις καὶ λαθvanούσας. Διότι ἡ ἐργασία δὲν εἶνε ὁ κατηραμένος κλῆρος τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ ἀπαίσιος καρπὸς τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ἀλλὰ τούναντίον ἡ ἠθοποιὸς ἐκεῖνη δύναμις, ἡ ἀναβιβάζουσα τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰς εὐγενεστάτας καὶ ὑψηλοτάτας κορυφὰς τῆς κοινωνίας. Ἡ ἐργασία δὲν καταρρίπτει τὸν ἄνθρωπον, οὐδ' ἐξευτελίζει· τούναντίον ἀνυψοῖ αὐτὸν καὶ ἐξευγενίζει. Ἐν τῷ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνι ἡ ἐργασία εἶνε τὸ μέσον, δι' οὗ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ ὑποτελοῦς τῇ φύσει ὄντος, κατισχύει αὐτῆς, καθίστησι δ' αὐτὴν ὄργανον τῶν σκοπῶν του καὶ τῆς ἠθικότητός του. Ἡ ἐργασία θέλει ἠθικοποιήσει καὶ ἐξυψώσει εἰν γυναῖκα.

Αἱ σκέψεις αὗται μὲ περιάγουσιν εἰς τινὰ στενόχωρον ἀμηχανίαν, ὅτε διαλογίζομαι εἰς ὁποίαν ταπεινὴν θέσιν διατελεῖ ἡ γυνὴ ἐν Ἑλλάδι, ἐστερημένη ὑπὸ πᾶσαν ἔννοιαν τῶν δικαίων

ἐκείνων ἅτινα παρεχωρήθησαν τῷ φύλῳ αὐτῆς ἐν τισὶ τῶν κοινωνιῶν, πολλῶ αὐτῆς καθυστερουσῶν ἐν τῷ πολιτισμῷ καὶ τῇ πνευματικῇ μορφώσει. Παρ' ἡμῖν ἡ γυνή, ἂν δὲν εἶνε θεραπαινὶς τοῦ ἀνδρός, ἐπιπλοῦν τοῦ οἴκου, εἶνε βράθυμος καὶ ὑστερικῇ ὑπάρξεις κατὰ τὰ πρότυπα ἀσάρχων καὶ ἀναιμικῶν ἡρωίδων τῆς συγχρόνου μυθιστορίας. Καὶ τοῦτο λέγεται οἰκογενειακὸς βίος, ἄξιος σεβασμοῦ καὶ συντηρήσεως! Ἡ γυνή παρ' ἡμῖν οὐδεμίαν προσφέρει σχεδὸν τῶν ὑπηρεσιῶν ἐκείνων, αἵτινες ἀλλαχοῦ ἀπὸ χρόνου ἤδη ἐπεβλήθησαν αὐτῇ. Δὲν εἶνε τὸ τοιοῦτον ἄγνοια καὶ ἄρνησις τῶν κοινοτέρων οἰκονομικῶν κανόνων, ἐφ' ὧν δέον νὰ ἐρεϊδῆται εὖνομος καὶ εὐκοσμος κοινωνία; Βεβαίως δὲν ἀνεφύησαν παρ' ἡμῖν ἔτι τὰ ἐπικίνδυνα ἐκεῖνα οἰκονομικὰ προβλήματα, τὰ ἀπασχολοῦντα σήμερον τὰς πλείστας τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν, ἐν τῷ ἱστορικῷ τῶν ὁποίων ὀρίζοντι ἐξεδηλώθησαν ἀπαίσια καταστροφῆς σημεῖα. Ἄλλ' ἐκ τούτου δὲν ἔπεται, ὅτι δὲν ἔχομεν καθῆκον ἱερὸν νὰ ἐπικαλεσθῶμεν ἐν τῇ κοινωνικῇ καὶ ἐθνικῇ ἡμῶν ἐργασία τὴν ἠθικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀρωγὴν τῆς γυναικός. Ἀναγνωρίζοντες τῶνόντι καὶ παρέχοντες τὸ δίκαιον τῆς ἐργασίας εἰς τὴν γυναῖκα καὶ κοινωνικῶς καὶ πολιτικῶς, οὐ μόνον θέλομεν συντελέσει εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ οἰκονομικοῦ τῆς ἡμετέρας κοινωνίας μεταξύ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως ἰσοζυγίου, οὐ μόνον θέλομεν περιορίσει τὴν πενίαν, ἥτις αἰετοπε ὑπῆρξε μία τῶν μεγίστων πληγῶν τῶν κοινωνιῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐργασίας θέλομεν ἐξυψώσει τὴν γυναῖκα, θέλομεν ἀληθῶς ἐξυγενίσει αὐτὴν καὶ ἠθικοποιήσει, καθιστῶντες συντελεστικώτατον ἠθικὸν καὶ οἰκονομικὸν παρῆγοντα, ἴσην πρὸς τὸν ἄνδρα κατὰ τὰ δικαιώματα, ἀλλ' ἅμα καὶ κατὰ τὰς ἠθικὰς καὶ κοινωνικὰς ὑποχρεώσεις.